

A lovagi téma második drámai feldolgozása

(Puskin "Jelenetek a lovagkorból" című kisdrámájában. Kísérlet a befejezetlennek vélt kisdráma művészi eszként történő értelmezésére.)

Szilárd Ildikó

Puskin legtekintélyesebb szöveggondozói, összes művei akadémiai kiadásának közismert szerkesztői, mint pl. Tomasevskij és Bondi, a megelőző textológiai-kritikai hagyományokhoz híven Puskin "Jelenetek a lovagkorból" című alkotását befejezetlennek tartják éppen úgy, mint az azóta megjelent legújabb tizkötetes kiadás neves Puskin-szakértő szerkesztője és kommentátora D.D.Blagoj¹.

Dolgozatom célja a címben megnevezett kisdráma elemzése, eddigi értelmezőtől, textológusaitól eltérő interpretációja. Ezzel egyrészt bizonyítást nyer, hogy a befejezetlennek, töredékes műnek tartott kisdráma művészileg egész, befejezett, másszóval az adott szöveghez egy meghatározott jelentés tartozik. Ezt követően főleg a verses betét és két előző változatának elemzése és ismertetése alapján a mű magyar fordításának néhány sikeres vonására és hibáira szeretnék rámutatni.

A lovagi irodalom először Franciaországban jelenik meg különösebb epikai hagyományok nélkül a XI. században, történeti énekek, "Chansons de geste"-ek formájában. E dalok tulajdonképpen a hűbéri társadalom és annak központi problémája: az egyház, a királyság és a főurak egymás közötti harcának kifejezői, megörökítői.

A francia vitéz-énekek leghíresebbike a "Roland-ének", a franciák nemzeti eposza. Már ebben fellelhetők a lovag legjellemzőbb vonásai:

nemeslelkűség, kereszténység, romantika, hősiesség, hazaszeretet, becsület. A francia lovagi epika virágkorában keletkezett a breton mondakör. Az "Artus-körből" a lovagvilág vidám, bátor, a "Trisztán-mondából" a szentimentális oldalát ismerhetjük meg. A harmadik nagy monda, a "Szent Grál keresése" pedig a lovagi élet vallásos, misztikus vonásait mutatja be. Szerb Antal megállapítása szerint a mai olvasóra leginkább talán Marie de France, a legnagyobb középkori költőnő lovagtörténetei hatnak, amelyekből már hiányzik a primitív nyersség, a tulsások, de még nem váltak lovagi kosztümjátékokká².

A Spanyolok történeti énekei közül legnevezetesebb a spanyol "Cantar del Mio Cid" a XII. századból.

A lovagi epika német területen váltotta ki a legnagyobb hatást: feltámasztotta a germán hősmundát. A németek legjelentősebb, legértékesebb ún. "népeposza", illetve a XIX. századtól nemzeti eposza a "Nibelung-ének", tulajdonképpen lovagi költemény.

A középkori lovagi irodalom állandó témája a szerelem. Itt meg kell említenünk Dmitrij Tschizevskij: "Russische Geistesgeschichte" című művét, amelyben az író a keletiszláv lovagság életmódját, világszemléletét mutatja be. Ebben a műben többek között azt írja Tschizevskij: "Feltűnő a keresztény lovag ideálképén, hogy életéből az asszony szinte teljesen hiányzik, annak ellenére, hogy akkoriban az asszonyoknak igen jelentős szerepük volt. Bizonyítja ezt néhány nőalak, akikkel a X-XIII. század írásos hagyományaiban találkozunk Olga uralkodónő, aki maga uralkodott és vezette hadjáratait, Janka fejedelemnő, aki a XI. században Kievdben kolostort alapított, vagy a politikai életben oly aktív szerepet játszó Szuzdali Maria fejedelemnő, aki egy krónika feldolgozását indítványozta³."

A lovagi szerelemre jellemző a nőkultusz: a lovag mindig egy magasabb rendű lényért, az ellenállhatatlan szépségű, elérhetetlen hölgyért sóhajtozik. A hölgy és lovagja hűbéri viszonyban állnak egymással. A lovag felajánlja szolgálatait, a hölgy azt elfogadhatja és meg is jutalmazhatja

érte lovagját. E szerelem lényege tehát nem csupán a reménytelenség (hiszen lehet szó viszonzásról), hanem a távolság (térbeli, társadalmi, erkölcsi).

Mivel a lovagi kultúra főúri udvarokban fejlődött, legfőbb követelményei közé tartozott az udvariasság, a lovagi becsület megőrzése érdekében a feltétlen bátorság, a vidámság, a gavallérosság és az udvari szerelem, amely éppen a kötelező udvariasság és gavallérosság miatt gyakran "galanterie"-re, széptevésre, udvarlásra redukálódott.

Szerb Antal írja: a lovagi ideál a zárt, tökéletesen tiszta formavilág, a megbonthatatlan rend. Emiatt ez sokkal inkább irodalom, mint élet. A lovagvilág rajongói, álmodói azt, amit a valóságban nem élhettek át, átvitték az irodalomba, hogy illozórikus módon ott éljék át, ott realizálják azt.

Az orosz irodalomból a lovagi irodalom teljesen hiányzik. Ezt bizonyítja Puskin "О ничтожестве литературы русской" című cikke is:

Великая эпоха возрождения не имела на неё никакого влияния; рыцарство не одушевило предков наших чистыми восторгами, и благодетельное потрясение, произведённое крестовыми походами не отозвалось в краях оцепеневшего севера."⁴

Kirejevskij is ezzel a problémával foglalkozik az "Ответ О. С. Хомякову" című cikkében:

"Вообще кажется в России так же мало известны были мелкие властители Запада и благородные рыцари Запада опиравшиеся на личной силе, крепостях и железных датах, не признававшие другого закона кроме собственного меча и условных правил чести, основанных на законе самоуправства."⁵

Az orosz irodalomban a lovag-problematika a szentimentalizmus korszakában jelenik meg. Karamzin teremt meg az orosz irodalom első romantikus, nemeslelkű hőst az 1802-ben írt "Рыцарь нашего времени" című novellájában. Karamzin után a romantika több költője is feleleveníti ezt a problémát. Köztük Bátyuskov, akinek az "Опыты в стихах и прозе" című kötetében jelent meg az olasz lovagi irodalom két nagy képviselőjéről, Ariostoról és Tassoról írott tanulmánya. Az e témában megjelent versei pl. "Песнь Горалда Смелого", "Подражание Ариосту" és az "Умиряющий Таос" .

A másik nagy orosz romantikus költő, Zsukovszkij lovagi témájú művei főleg németből való fordítások, Schiller és Uland versei és balladáái: pl.:

"Рыцарь Тогенбург" , "Перчатка", "Алонзо", "Рыцарь Роллон", "Старый рыцарь"

Puskin is írt lovagi témájú verseket, pl. "Из Ариоста" és "Родрик" címmel. Puskin első lovagi témájú drámai műve a "Fukar lovag", a négy kisdrámából álló diklus első darabja. Az értékvesztés drámája ez a kisdráma. Puskin e művében a humánus, a valódi lovagságban még meglévő emberi értékek teljes háttérbe szorulását, s a pénz erejének minden emberséget megszüntető, egyre növekvő, de véglegesen még nem győzedelmeskedő hatalmát festi le. A cím két elvileg egymást kizáró szóból áll: a lovagság, azaz a humánus értékek garanciája, illetve a fukarság, amelyben a lovagi eszmény tiszteltben tartott értékeinek helyét egy azokkal szembenálló, emberellenes erő, a pénz mérhetetlen emberi szenvedést hozó hatalma kezdi elfoglalni. E kisdrámában Puskin azt az átmeneti pillanatot ragadja meg, amikor a születésben lévő új, antihumánus eszme és erő még nem általános érvényű, de már potenciálisan jelen van. Puskin világosan ábrázolja ennek az eszmeinek emberellenességét és irtózatos hatalmát: "Lenn magam alatt látom mi nékem hódol, mert mi ne hódolna nékem? Mint valami démon uralkodom e helyről a világon." - mondja a bóró a pincében kincseiben

gyönyörködve. Ezt a vágyát a valóságban még nem tudja érvényesíteni, de személyében megjelent a lovageszményt fenyegető, azt felváltó magatartásforma.

A mű zárszava / "Жестокий век, жестокие сердца" / rányomja bélyegét Puskin kisdrámaciklusának későbbi lovagi témájú művére, a "Jelenetek a lovagkorból" című kisdrámára is, s mintegy átmenetet képez a kettő között. A lovagi eszmények háttérbe szorításával, félretolásával számolni kell azzal, hogy valóban "iszonyu kor" következik "iszonyu emberi szivekkel". Puskin a "Fukar lovagban" a korábbi humánus értékek, a lovagi eszmény válságát ábrázolja. A "Jelenetek a lovagkorból" című kisdrámában Puskin nemcsak a nemességről ad képet az olvasónak, hanem megismerhetjük a polgárság társadalmi helyzetét, szemléletét, nemességhez való viszonyát is (főképp Franz és apja vitáiból). Ez a mű pozitívabb kicsengésű, előtérbe kerül a Puskinra oly jellemző harmóniára és a humánus értékek érvényesítésére való törekvés.

Belinszkij "Puskin" című művében így ír a kisdrámáról: "A jelenetek a lovagkorból kispolgárt mutat be, aki megutálva polgári életét, a nemesi redbe szeretne bejutni, s ehelyett majdnem az akasztófán végzi. Középkori história ez; Puskin mesteri prózai jelenetekben mondja el a történetét, mély eszmei tartalma azonban mincisen. Van egyébként ezekben a jelenetekben egy gyönyörű dal ("Bus lovagról szól az ének"), amely többet mond, mint az egész mű."⁶

Belinszkijnek azzal az állításával, miszerint ez a mű nem rendelkezik mély eszmei tartalommal, dolgozatomban természetesen vitázni szeretnék.

A kisdráma főhőse, Franz számára az egykori lovagi értékeknek - amelyekről a dráma során bebizonyosodik, hogy hordozói számára pusztá formassággá váltak - nagy yonzereje, eszmei, morális értéke van. Franz a lovagi létben a becsület gyakorlati megvalósulását feltételezi, szembeállítja azt apja polgári létével, s a lovagi becsület illuziójáért feláldozza a tisztas polgár biz-

tonságos életét. Csakhamar kiderül, hogy a lovagi becsület a konkrét lovagok gyakorlatában távol áll a Franz tudatában élő eszmény tökéletességétől, az igazi becsület fogalmától, amely az emberi méltóságon alapuló viselkedés alapját képezhetné, és amely nemhogy nem tűri annak megsértését, de saját lényegéből következően mi sem állhat tőle távolabb ennél.

Franzot ez a csupán a látszat fenntartására törekvő, valójában teljesen tartalmatlan, illetve negatív tartalommal rendelkező lovagi világ csak addig téveszti meg, amíg külső szemlélőként nézi azt, amint közvetlen közelébe kerül, illúzióit elveszíti és objektíven átértékeli viszonyát a lovagi értékek jelenlegi hordozóival szemben.

Most vizsgáljuk meg részletesebben ezt a folyamatot. A dráma kiindulópontja: Franzot lustoságáért korholja apja, a becsületes munkával meggazdagodott polgár. Franz ugyanis "urinéppel lófrál", apja szerint azért, mert "szégyenli származását". Franz éppen veleszületett, mély emberi igazságérzete és a még meglévő a lovagvilág iránti illúziói alapján nem lát problémát abban, amiben az apja problémát lát. Számára az egyik ember olyan mint a másik: "Talán egy polgár nem méltó rá, hogy a nemesekkel egy levegőt szivjon? vagy nem mindnyájan származunk Ádámtól?" Majd így folytatja: "Tehetek én róla, hogy nem szeretem a polgári létet és az uri becsület több nekem a pénznél?"

Vagyis Franz szemében a lovaghoz, a nemeshez a becsület fogalma kötődik, míg a polgárhoz a pénz. Egyelőre föl sem merül benne a két dolog összeegyeztethetőségének lehetősége, annak ellenére, hogy nézetének legjobb ellenpéldája a saját édesapja. Bertold igyekszik jobb belátásra téríteni Franzot: "Apádnak nincs egészen igaz, de azért egy kicsit igaz is van"- mondja, de egyelőre hiába.

Franzot a külsőségek, a lovagok formális megbecsülése tévesztik meg: "apám lekapja előtte a kalapját, az meg oda se néz" - zsörtölődik, s elfogultsága miatt nem veszi észre, hogy ezzel erős kritikát mondott a lovagságról, s egyben saját (előző) megállapítását cáfolta, amely szerint

a becsület a nemességhez tapad. Hiszen nem lehet igazán becsületes az, aki a másikat nem képes megbecsülni.

Franz végül lovászként bejut a lovag kastélyába, ahol hamarosan sokkal nyilvánvalóbb és személyesen sértő bizonyítékát könnyelheti el a lovagok és hölgyeik minden nem nemes iránti megvetésének s mivel Franz nem hajlandó ezt szónélkül elviselni, távoznia kell a kastélyból. Önbecsülésétől indítatva akkor ábrándul ki korábbi eszményéből és fordul szembe vele. Tervezett bosszúja nem valósul meg: fogságba esik, s ekkor tudatosul számára az igazi becsület fogalma és a hozzátartozó humánus magatartás. Alázaatra a fogoly Franz sem hajlandó. Bátran viselkedik, elfogulatlanul adja elő a Belinszkij által gyönyörűnek nevezett dalt, amely a mű magva, legfontosabb része, ezért részletesebben elemzem.

A "ЖИЛ НА СВЕТЕ РЫЦАРЬ БЕДНЫЙ" kezdetű betétvers

három változatban maradt fenn a puskiné életműben. Első változata 1828-ban íródott "Legenda" címmel, a második egy évvel később, 1829-ben. Mindkettő 14 strófából áll. E két megelőző vers és a betét közötti különbség nemcsak mennyiségi, hanem minőségi is. Az előző két változat (az 1828-as és 29-es) összehasonlításáról csak dióhéjban szólok. Az 1828-as változat első öt versszakában erőteljesebb a vallásos, szakrális tartalom kifejezése. Ennek konkrét bizonyítékai a szövegben a következők: Az első változat első versszakában a költő a lovag jellemzésére a СВЯТОЙ szót használja, míg a második változatban a ПРОСТОЙ jelzőt. A 28-as versben a lovag lelke a látomás után ЗАЧНЕТ, azaz belenyugvóvá válik. Ez az ige vallásosabb színezetű, ellentétben a 29-es változat СТОРИТ "kiég" igéjével, amely jóval nagyobb érzelmi töltéssel rendelkezik. Az első változat ötödik strófájában ismét megjelenik a СВЯТОЙ jelző.

A két változat közötti kompozícióbeli eltérések a hatodik versszaktól kezdődnek. Az első változat hatodik strófája a második változat nyolcadik strófájának felel meg, a hetedik strófa a második változat hatodik strófájának,

az első variáns nyolcadik strófája pedig a második variáns hetedik versszakának megfelelője. Az első változat e három (6, 7, 8) versszakában erősebb a lovag érzéseinek érzelmi tonalitása. Ez leginkább a nyolcadik strófában szereplő СТРАСТНЫЙ jelzővel bizonyítható, amelynek második változatbeli megfelelője a belenyugvást, megbékélést sugalló СКОРБНЫЙ jelző.

A második változat tizenegyedik versszakában a költő a lovag sorsát sokkal szomorubb, tragikusabb képben vetíti elénk, mint az előző változat megfelelő soraitban. Ez esetben következő párhuzamokat állíthatjuk fel: 29-es változat:

"Жил он СТРОГО заключён, всё безмолвный, всё печальный"

28-as változat:

"Жил он БУДТО заключён, и влюблённый и печальный"

Az első változatban a haldokló lovagnak még van ereje, energiája küzdeni a vég ellen (12. strófa "С кончиной он сражался", míg a másodikban csupán passzív elszenvedője a halálnak ("Как он кончался"). S hogy valójában egyik vers sem igazán vallásos, annak legékesebb bizonyítékai a következő idézetek: első változat 13. versszak:

"Целый век-де волочился он за Матушкой Христа"

második változat:

"Не путём-де волочился он за Матушкой Христа"

A Szűzanyának udvarolni egyértelműen szentségtörés. A lovag vallási szempontból teljesen megengedhetetlen érzelmeket táplált, ezért jelenik meg halála után az ördög, hogy birodalmába vigye a bűnös lelket.

A drámai műben lévő betétvers nyolc strófás. A második változat 3, 6, 7, 12, 13, és 14. verszaka hiányzik belőle. A kimaradó hat versszak vonatkozik konkrétan a Szűzre, s hordozza a vallásos színezetet, amely a betétversből értelemszerűen hiányzik. S hogy ez miért van így, ezt a kérdést Süpek Ottó "Szolgálat és szeretet" című könyvének első fejezetét felhasználva – amelyet

a szerző az istenszerelem problematikájának szentel - próbáljuk megválaszolni. A középkori irodalmi alkotások hősei az istenszerelemben, az "amor Dei"-ben kiteljesedő lények. Csakhogy e tény mögött - miszerint a középkori irodalom állandó témája az istenszerelem - politikai motiváció rejlik, s ezek az irodalmi művek nem mások, mint a történelmi folyamat politikai motivációju megnyilvánulásai, tükröződései. A középkor - Süpek szerint - legjellemzőbb vonása, tartalmi lényege a nyugtalanság, a magás, amelynek oka és célja az európai feudalizmus, s mindenekelőtt annak nemzetközi centrumának, a pápaságnak a megreemtése.⁸

Természetes, hogy ez a probléma a XIX. század orosz irodalmában elvesztette aktualitását, s Puskin szempontjából lényegtelen. Ő a lovag szó mögött rejlőd, de már csak elvben létező, valóban nemes emberi jellemvonások és cselekedetek problémájával foglalkozik. Nem azt kutatja, hogyan fejlődtek a valamikori "valódi lovagok" "ál lovagokká", akik már ~~esupán~~ külső jellemzőik alapján érdemlik ki a "lovag" elnevezést. Puskit a valódi lovagokkal együtt eltűnt nemes emberi tulajdonságok hiánya, azok esetleges ujjaszületésének lehetősége foglalkoztatja.

Mindkét megelőző változat jellemzője, hogy a vers hősnője, a lovag érzelmeinek tárgya, egyértelműen az Istenanya, a Szűz, akihez a lovag a szokásos lovagi kellékek felhasználásával, az eszményi lovagi magatartásnak megfelelően viszonyul. E versek tehát nem vallásosak, hanem a Gábrriászhoz hasonlóan szentségtörőek. A lovag érzelmei tehát valójában nem vallásos jellegűek, s hölgye is a lovagkori magatartásnak megfelelően válaszol az érzésekre.

A drámában található költeményből, betétversből kimaradt az Istenanya konkrét ábrázolása, a lovag egy "ésszel felfoghatatlan látomásba" szerelmes, valamint kimarad a Szűzanya "teológiaiilag" megmagyarázhatatlan viszonzó gesztusa is (az életmentés). Itt minden alanyi, minden a hős ábrázolt érzésének a szintjén játszódik. Viszont ez a kimaradt momentum (a Szűz életmentő viszonzása) bizonyos áttétellel a dráma szűzséjének részévé válik. Így a 14 strófás korábbi változat egész gondolata nem vész el, azaz a dráma értelme-

zésében a felhasznált korábbi változatok nemcsak oppozíció, különbségi szempontból jelentősek, hanem azok gondolati dinamizmusát Puskin átmenti a drámába.

Mint már említettem, a lovag magatartása, egész élete a látomáshoz fűződő érzés függvénye. Így a drámai betét a puskinsi humánus moralitás kifejezésének eszközzé és részévé válik. Az embertelen, a lovag névre méltatlan, s az eszménytől távolálló, ábrázolt lovagi környezettel szemben a költővé váló Franz verse igazán humánus értékeket hordozó magatartás kifejezése, amely a lovagi világ emberi kicsiségének a tagadása. A versben megénekelte eszményi lovag megtestesítőjévé Franz, válik, aki a versében ábrázolt lovaghoz kapcsolva egy költői kép, egy magasabb szintű általánosítás formájában ábrázolja a szerelem igazi, mélyen humánus és a lovagi eszményhez valóban méltó megnyilvánulását, amelyből Klotilda Franz hozzá fűződő, s számára eddig ismeretlen tisztaságu érzelmeit ismeri meg. Klotilda a költő, s a versben ábrázolt nemes emberi tulajdonságokat megtestesítő Franzot fogadja el és menti meg, mint a Szűz tette lovagjával a két előző változatban. A kisdráma művészileg akkor teljesedik ki, amikor az "ember Franz" a versben a "költő Franz" által megszólaltatott humánus, s így a lovagi névre érdemes értékekhez felnő, s mintegy azok jegyében értékeli át, fogadja el megváltoztathatalannak tűnő sorsát. Ezt a gondolatot a fordító, Honti Rezső tökéletesen megérti, s utolsó mondata ezért telitalálat: "azért mégis neki köszönhetem az életemet".⁹

Az eredeti betétvers utolsó sora ("Однако я ей обязан жизни" kétértelmű, többféleképpen értelmezhető: neki tartozom az életemmel vagy neki köszönhetem az életemet. S ez a "neki" szócska azt a hölgyet rejti, akiről mindaddig azt hitte, hogy csupán "gőgös kisasszony", aki előkelő hódolóíhoz hasonlóan megelégszik a lovagi eszmény látszatával, illetve azt valóságosnak hiszi. Azzal, hogy megmenti életét, Klotilda megérteti Franz-cal hogy megértette, s nemcsak megértette, hanem helyesli, el is fogadja eszményét.

A magyar fordításban szereplő betétvers legnagyobb hibája, hogy viszatér a korábbi változatokhoz, és a kisdrámában lévő betétvers 8 versszaka helyett 10 versszakot fordít le, Puskin szándéka ellenére "lopva be" az önálló mű, a kisdráma szövegébe a szerző által az előző változatokból kihagyott harmadik és tizennegyedik számú strófát. A fordító, Honti Rezső, figyelmen kívül hagyta, hogy a drámai betét szervesen illeszkedik a mű rendszérébe, amelyben vallásról, égi látomásról, a Szűzanyáról és iránta táplált érzelmekről szó sincsen. A műben egy eszményről, a lovagi eszményről, annak pillanatnyi megvalósíthatatlanságáról, követőjének meg nem értettségéről van szó. De Franz számára ebben a meg nem értettségben, a pillanatnyi teljes elesettségben hirtelen felcsillan egy fénysugár, őt mégis megértette valaki, értékrendjét elfogadta, azaz áttérés következett be az emberi értékek szintjén. Ebben az összefüggésben már vége az elesettségnek, már érdemes tovább élni.

Жил на свете рыцак бедный /I. редакция/

Легенда

/1898/

Был на свете рыцарь бедный,
Молчаливый как святой,
С виду сумрачный и бледный,
Духом смелый и простой.

Возвратясь в свой замок дальный,
Жил он будто заключен,
И влюбленный и печальный,
Без пречастья умер он.

Он имел одно виденье,
Непостижное уму,
И глубоко впечатленье,
В сердце врезалось ему.

Как с кончиной он сражался,
Бес лукавый подоспел.
Душу рыцаря собрался
Утащить от в свой предел.

Путешествуя в Жетеву,
Он увидел у креста
На пути Марию-деву,
Матерь господа Христа.

Он-де богу не молился,
Он не ведал-де поста.
Целый век-де волочился
Он за матушкой Христа.

Стой поры, заснув душою,
Он на женщин не смотрел
И до гроба ни с одною
Молвить слова не хотел.

Но пречистая сердечно
Заступилась за него
И впустила в царство вечно
Паладина своего.

Никогда стальной решётки
Он с лица не подымал,
А на грудь святыне четки
Вместо шарфа навязал.

Тлея девственной любовью,
Верен набожной мечте,
Ave, sancta virgo кровью
Написал он на щите.

Петь псалом отцу и сыну
И святому духу век
Не случалось паладину
Был он странный человек.

Проводил он целы ночи
Перед ликом пресвятой,
Устремив к ней страстны очи,
Тихо слёзы лья рекой.

Между тем как паладины
Мнались грозно ко врагам
По равнинам Палестины,
Именуя нежных дам,

Lumen coeli, sancta Rosa!
Восклидал всех громче он,
И гнала его угроза
Мусульман со всех сторон.

/Вторая редакция -1829-го года/

Жил на свете рыцарь бедный,
Молчаливый и простой,
С виду сумрачный и бледный,
Духом смелый и прямой.

Он имел одно виденье,
Непостижное уму,
И глубоко впечатленье
В сердце врезалось ему.

Путешествуя в Женеву,
На дороге у креста
Видел он Марию деву,
Матерь господа Христа.

С той поры, сгорев душою,
Он на женщин не смотрел,
И до гроба ни с одною
Молвить слова не хотел.

С той поры, стальной решётки
Он с лица не подымал
И себе на шею четки
Вместо шарфа привязал.

Несть мольбы Отцу, ни Сыну,
Ни святому Духу ввек
Неслучи лось паладину,
Странный был он человек.

Проводил он целы ночи
Перед ликом пресвятой,
Устремив к ней скорбны очи,
Тихо слёзы лья рекой.

Полон верой и любовью,
Верен набожной мечте,
Ave, Mater Dei кровью
Написал он на ците.

Между тем как паладины
В встречу трепетным врагам
По равнинам Палестины
Мчались, имена дам,

Lumen coelum, sancta Rosa!
Восклидал в восторге он,
И гнала его угроза
Мусульман со всех стóрон.

Возвратясь в свой замок дальный,
Жил он строго заключен,
Всё безмолвный, всё печальный,
Без причастья умер он.

Между тем как он кончался,
Дух лукавый подоспел,
Душу рыцаря собирался
Бес тащить уж в свой предел:

Он-де богу не молился,
Он не ведал-де поста,
Не путем-де волочился
Он за матушкой Христа.

Но пречистая, конечно,
Заступилась занего
И впустила в царства вечно
Паладина своего.

3. Melléklet

Bus lovagról szól az ének
Egyszerű, csendes fiú,
Nincsen párja hőszívének,
Ámde halvány, szomorú.

Volt egy égi látomása
Fel se fogja emberész
Mélyen a szívébe ássa
Képeit e jelenés:

Vándorolt a frank honába' ...
Úton áll a feszület -
Földbe gyökerez a lábát
Meglátta a Szent Szűzet.

Bu száll ettől fogva rája,
Asszonyt többé meg se lát,
Síríg tartó némaságra
Kárhoztatta önmagát.

Vért helyett láncon nyakába
Felakaszt egy olvasót,
♦ Vas sisakja sűrű rácsa
Mindörökre zárva volt.

Tiszta tűzben szíve vére
Édes ábrándokkal ég
Vérrel írta címerére
Szűz szerelme szent nevét.

A szentföldi puszta s berkek,
Láp, vagy szikla közepett,
Sok lovag, rohamra jelnek
Harsog egy-egy nőnevet.

"Santa Rosa, Lumen caeli!"

Ennyit hallat ő csupán,
A pogány e hangot féli:
Vészesen zug ajakán.

Visszatérve őslakába,
Zár mögött él, remetén
Bomlott aggyal, aggá válva
Bus betegként halt szegény.

Ám a Szent Szűz nem feledte
Hű lovagja érdemét;
Egyet int s megnyilt felette
uj hona: a fényes ég!

4. Melléklet

" Франц/поёт/

Жил на свете рыцарь бедный,
Молчаливый и простой,
С виду сумрачный и бледный,
Духом смелый и прямой.

Он имел одно виденье,
Непостижное уму,
И глубоко впечатленье
В сердце врезалось ему.

С той поры, сгорев душою,
Он на женщин не смотрел,
Он до гроба ни с одною
Молвить слова не хотел.

Он себе на шею четки
Вместо шарфа навязал
И с лица стальной решётки
Ни пред кем не подымал.

Полон чистою любовью,
Верен сладостной мечте,
А.М. свою кровью
Начертал он на щите.

И в пустынях Палестины,
Между тем как по скалам
Мчались в битву паладины,
Именуя громко дам, --

Lumen coelum, sancta rosa!
Восклидал он, дик и рван,
И как гром его угроза
Поражала мусульман.

Возвратясь в свой замок дальный,
Жил он строго заключен;
Всё без молвный, всё печальный,
Как безумец умер он.

Jegyzetek

- 1./ А. С. Пушкин: Собр. соч. в 10 томах. т. 4. стр. 509.
М., "Худож. лит.", 1975.
А. С. Пушкин: Полное собр. соч. в 10 томах. т. 5.
стр. 618. Изд. АН СССР, М., 1957.
- 2./ Szerb Antal: A világirodalom története (Magvető)
- 3./ Dmfri] Tschizovskij] Russische Geistesgeschichte.
Fink Verlag München. 1974. pp. 50-57.
- 4./ А. С. Пушкин: Полное собр. соч. в 10 томах. т. 7.
стр. 306. Изд. АН СССР, 1958.
- 5./ И. В. Киреевский: Критика и эстетика. М., 1979.
"Искусство", стр. 150.
- 6./ Belinszkij: Puskin Вр. 1951. pp. 476.
- 7./ Lásd az 1,2, és 3. számú mellékleteket.
- 8./ Süpek Ottó: Szolgálat és szeretet. Magvető, 1980. pp. 17.
- 9./ Puskin: Költemények és egyéb munkák. Szikra, Második kiadás.
(évszám nélkül) pp. 478.